

УДК 657.631.6:65.016.8

Кемарська Л. Г., к.е.н. (Дніпродзержинський державний технічний університет, м. Дніпродзержинськ)

МЕТОДИКА РОЗРАХУНКУ ІНТЕГРАЛЬНОГО ПОКАЗНИКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА ДЛЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ БАНКРУТСТВА

У статті запропоновано методику розрахунку інтегрального показника фінансового стану підприємства, шкалу для інтерпретації отриманих результатів та визначення ступеня близькості до банкрутства.

Ключові слова: аналіз, інтегральний показник, коефіцієнтний метод, банкрутство, фінансовий аналіз.

В статтю пропонується методика расчета інтегрального показателя фінансового состояния підприємства, шкалу для інтерпретації отриманих результатів та определения степені близости к банкрутству.

Сучасна трансформація економіки України відбувається в супроводі кризових умов господарювання багатьох вітчизняних підприємств. Засадами передбачення і уникнення можливого банкрутства є своєчасна діагностика і попередження кризових явищ. З цією метою за допомогою різноманітних методів визначається фінансовий стан та ступінь близькості підприємства до можливого банкрутства. Залежно від результатів аналізу приймається рішення стосовно заходів, що необхідно вжити з метою нормалізації діяльності підприємства або виходу з кризи.

У світовій практиці застосовуються різноманітні підходи до визначення фінансового стану підприємства і прогнозування банкрутства, чільне місце серед яких посідає використання коефіцієнтного методу. Коефіцієнтний метод представлений багаточисленими методиками, запропонованими вітчизняними і зарубіжними авторами, що можуть бути вжиті підприємствами [1-8]. З однієї сторони, їх застосування дозволяє оперативнo і досить швидко аналізувати фінансовий стан і відстежувати динаміку показників. Використовувати загальноприйняті моделі можна на різних за розміром та галузевою ознакою підприємствах. З іншого боку, загальногалузеве призначення показників зменшує рівень достовірності аналізу через ігнорування методикою специфіки конкретної галузі, до якої належить підприємство. Доволі часто виникає спірна ситуація, коли значення одних коефіцієнтів або показників свідчать про успішну діяльність, інших – про кризовий стан підприємства. І тоді виникають питання: як узагальнити отримані результати аналізу? Як звести багаточисленні коефіцієнти і показники в єдиний

показник, що дозволить визначити фінансовий стан підприємства і порівняти його в динаміці?

Поряд із наявністю достатньої кількості методик прогнозування банкрутства, нині проводяться подальші дослідження в даному напрямку з метою отримання більш достовірних результатів. Причини незадоволення існуючими методиками наступні:

1) розбіжність в обліку та розрахунку ряду показників – наприклад, в зарубіжній практиці власний капітал оцінюється не балансовою, а ринковою вартістю;

2) специфіка діяльності українських підприємств у порівнянні з зарубіжними підприємствами полягає у складності визначення ринкової вартості для більшості вітчизняних підприємств, а відповідно, унеможливає прогнозування для них банкрутства за деякими методиками; недостатньому обґрунтуванні нормативів коефіцієнтів, запозичених із зарубіжного досвіду, для використання у вітчизняній практиці (наприклад, значення коефіцієнта покриття, рівне 2, взяте із світової обліково-аналітичної практики, є завищеним для вітчизняних підприємств через характерний дефіцит оборотних коштів;

3) галузеві особливості – методики складаються для широкого кола підприємств, а значить, не враховують галузеву специфіку. Наприклад, коефіцієнт забезпечення власними коштами не може мати однакове нормативне значення для торговельного підприємства (де капітал суттєво зосереджений в запасах) та металургійного (із зосередженням капіталу в основних засобах).

Попри вагомій і багатосторонній дослідження означеної проблеми невирішеним залишається питання про єдине тлумачення результатів аналізу фінансового стану підприємства та визначення ступеня його близькості до можливого банкрутства.

Метою написання статті є розробка інтегрального показника фінансового стану підприємства, використання якого дозволить визначити ступінь близькості підприємства до банкрутства та оцінити фінансовий стан в динаміці за єдиною шкалою.

Розробка інтегрального показника має базуватись на врахуванні коефіцієнтів та показників, які дають всебічну та комплексну характеристику фінансового стану підприємства на момент аналізу та дозволяють оцінити його в динаміці: ліквідності, фінансової незалежності, грошових потоків, ділової активності та рентабельності. За результатами проведеного аналізу і розрахунку інтегрального показника фінансовий стан підприємства може бути визначений стійким, незадовільним або критичним.

Загальний інтегральний показник визначення фінансового стану промислового підприємства для попередження банкрутства запропоновано розраховувати як середнє арифметичне інтегральних групових показників (1):

$$I = \sum_{i=1}^n I_i / n, \quad (1)$$

де I – загальний інтегральний показник фінансового стану підприємства;
 I_i – інтегральний показник групи i , $i=1, n$; n – кількість груп.

Визначення загального інтегрального показника як середнього геометричного інтегральних показників по групах вважаємо недоречним, оскільки занулення будь-якого інтегрального показника дає нульовий результат, тоді як на практиці отримання недопустимого значення одного показника не є достатнім для висновку про критичний фінансовий стан. Введення в формулу 1 коефіцієнта питомої ваги важливості впливу інтегральних групових показників також вважаємо недоречним через те, що в даній методиці інтегральні групові показники розраховуються за чотири найбільш розповсюдженими напрямками визначення ліквідності, фінансової незалежності, грошових потоків, ділової активності, рентабельності, кожен з яких має вагомий вплив на визначення фінансового стану підприємства.

Інтегральний груповий показник також розраховується за формулою середнього арифметичного локальних показників, що віднесені до даної групи (2),

$$I_i = \sum_{j=1}^m l_{ij} / m \quad (2)$$

де l_{ij} – привласнене значення локального показника k_{ij} ;
 j – порядковий номер локального показника i -ї групи, $j=1, m$.

У табл. 1 відображено показники, що були покладені в основу розрахунку інтегральних групових показників.

Таблиця 1

Складові інтегральних групових показників

Інтегральний груповий показник	Локальні показники		
	k_{i1}	k_{i2}	k_{i3}
ліквідності, I_1	коефіцієнт покриття	коефіцієнт абсолютної ліквідності	уточнений коефіцієнт ліквідності
фінансової незалежності, I_2	коефіцієнт концентрації власного капіталу	коефіцієнт забезпечення власними коштами	коефіцієнт фінансової стійкості (стабільності)
грошових коштів, I_3	коефіцієнт чистого грошового потоку	темп росту вхідних грошових потоків	показник росту грошових потоків
ділової активності, I_4	темп росту оборотності кредиторської заборгованості	темп росту оборотності активів	темп росту оборотності власного капіталу
рентабельності, I_5	рентабельність операційної діяльності	рентабельність власного капіталу	чиста рентабельність підприємства

Групові показники ліквідності обирались, ґрунтуючись на умовному поділі оборотних активів на 3 групи за ступенем ліквідності: запаси, дебіторська заборгованість, фінансові інвестиції та грошові кошти та важливості визначення впливу кожної групи на ліквідність підприємства.

Відбір групових показників фінансової незалежності обґрунтовується частотою застосування в методиках з аналізу платоспроможності і фінансової незале-

жності, а також важливістю визначення частки власного капіталу та пріврвняного до власного у загальній величині капіталу при визначенні ступеня незалежності підприємства від позикових коштів. Коефіцієнт забезпечення власними коштами доповнює попередні показники, дозволяючи охарактеризувати достатність власного капіталу для формування оборотних активів.

Вибір показників грошових потоків обумовлено тим, що підприємство у своїй діяльності намагається забезпечити перевищення вхідних грошових потоків над вихідними (характеризується коефіцієнтом чистого грошового потоку), абсолютний ріст вхідних грошових потоків у динаміці (темп росту вхідних грошових потоків), за умови, що ріст вихідних грошових потоків має відбуватись темпами не більшими, ніж ріст вхідних грошових потоків (показник росту грошових потоків). При розрахунку показників враховуються грошові потоки від усіх видів діяльності до розподілу прибутку.

Для встановлення рівня ділової активності показники оберненості кредиторської заборгованості, активів та власного капіталу запропоновано аналізувати шляхом визначення темпу росту, що обумовлюється особливою важливістю аналізу ділової активності у динаміці.

Обґрунтування вибору показників рентабельності обумовлене частотою використання рентабельності власного капіталу та чистої рентабельності у методиках при оцінці ефективності діяльності підприємства та намаганням виділити вклад операційної діяльності (як циклічно повторюваної) у загальний результат, виражений чистою рентабельністю підприємства.

За даними фінансової звітності підприємства розраховуються фактичні значення локальних показників. З метою приведення локальних показників до порівнюваних величин кожному із них привласнюється відносне значення I_{ij} , яке перебуває в межі $[0;1]$, причому чим ближче до нормативу наближається фактичне значення локального показника, тим ближче до 1 наближається його привласнене значення.

В табл. 2 відображено методику визначення привласненого значення I_{ij} відповідно до отриманого фактичного значення локальних показників фінансового стану k_{ij} .

Для коефіцієнтів, значення яких може знаходитись в межах від 0 до нормативного значення n , привласнене значення I_{ij} розраховується шляхом ділення фактичного значення на норматив, якщо $k_{ij} < n$, та пріврвнюється до 1 при досягненні нормативного значення (показники ліквідності, коефіцієнти концентрації власного капіталу та фінансової стійкості).

Привласнене значення по показниках грошових потоків та ділової активності визначається виходячи з нормативного значення >1 (та $>1,2$ для коефіцієнту чистого грошового потоку, який не враховує рух коштів, пов'язаний із розподілом прибутку та має встановлений норматив на рівні 1,2, обумовлений бажаною рентабельністю 20%). Запропоновано шкалу відповідності фактичного та привласненого значення показників.

Таблиця 2

Визначення привласнених значень локальних показників

Показник	Норматив (n)	Фактичне значення k_{ij}	I_{ij}	Показник	Норматив (n)	Фактичне значення k_{ij}	I_{ij}
Коефіцієнт покриття k_{11}	$>1,5$	$>1,5$	1	Рентабельність операційної діяльності k_{51}	Зростаючий	при $\beta > 0$	
		$[0; 1,5]$	$k_{11}/1,5$			$>2\beta$	1
Коефіцієнт абсолютної ліквідності k_{12}	від 0,2 до 0,5	$>0,2$	1			$(1,75\beta; 2\beta]$	0,9
		$[0; 0,2]$	$k_{12}/0,2$			$(1,5\beta; 1,75\beta]$	0,8
						$(1,25\beta; 1,5\beta]$	0,7
						$(\beta; 1,25\beta]$	0,6
Уточнений коефіцієнт ліквідності k_{13}	від 0,6 до 0,9	$>0,6$	1			$(\beta/2; \beta]$	0,5
		$[0; 0,6]$	$k_{13}/0,6$			$(0; \beta/2]$	0,4
						0	0,3
К.концентрації власного капіталу k_{21}	$\geq 0,5$	$>0,5$	1			$[-5; 0)$	0,2
		$[0; 0,5]$	$k_{21}/0,5$			$[-10; -5)$	0,1
Коефіцієнт забезпечення власними коштами k_{22}	$>0,1$	$>0,1$	1			<-10	0
		$[0,05; 0,1]$	0,9			при $\beta \leq 0$	
		$[0; 0,5]$	0,7			>10	1
		$(0; -0,05]$	0,5			$(5; 10]$	0,9
		$(-0,05; -0,1]$	0,3			$(0; 5]$	0,8
		$(-0,1; -0,15]$	0,2			0	0,7
		$(-0,15; -0,2]$	0,1			$[\beta/2; 0)$	0,6
Коефіцієнт фінансової стійкості k_{23}	Від 0,8 до 0,9	$>0,8$	1			$[\beta; \beta/2)$	0,5
		$[0; 0,8]$	$k_{23}/0,8$			$[1,25\beta / \beta)$	0,4
Коефіцієнт чистого грошового потоку, k_{31}	$\geq 1,2$	$\geq 1,2$	1	$[1,5\beta; 1,25\beta)$	0,3		
		$[1,1; 1,2)$	0,9	$[1,75\beta; 1,5\beta)$	0,2		
		$(1; 1,1)$	0,8	$[2\beta / 1,75\beta)$	0,1		
		1	0,7	$<2\beta$	0		
		$[0,3; 1)$	$k_{31}-0,3$	$> d$	1		
		$<0,3$	0	$((i+d)/2; d)$	0,9		
Т. р. вхідних грошових потоків, k_{32} Пок. росту грошових потоків, k_{33}	>1	>1	1	Рентабельність власного капіталу k_{52}	Зростаючий	$(i; (i+d)/2)$	0,8
		1	0,9			$(i/2; i]$	0,7
		$[0,95; 1)$	0,8			$(0; i/2]$	0,6
		$[0,9; 0,95)$	0,7			0	0,5
		$[0,85; 0,9)$	0,6			$[-5; 0)$	0,4
		$[0,8; 0,85)$	0,5			$[-10; -5)$	0,3
		$[0,75; 0,8)$	0,4			$[-15; -10)$	0,2
						$[-20; -15)$	0,1

Т. р. оборне-ності активів k_{42}		[0,7;0,75]	0,3	Чиста рентабельність підприємства k_{53}	Зроста-ння	<-20	0
		[0,65;0,7)	0,2			> 20	1
		[0,6;0,65)	0,1			(15;20]	0,9
Т.р.оборотності власного капіталу, k_{43}		<0,6	0			(10;15]	0,8
						(5;10]	0,7
						(0;5]	0,6
Т.р. оборне-ності кредиторської заборгованості k_{41}	>1	>1	1			0	0,5
		1	0,9			[-5;0)	0,4
		[0,1;1)	$k_{41}-0,1$			[-10;-5)	0,3
		0	0			[-15;-10)	0,2
						[-20;-15)	0,1
						<-20	0

При визначенні привласненого значення по рентабельності операційної діяльності пропонується фактичне значення порівнювати із величиною відповідного середньогалузевого показника β . Враховуючи можливе від'ємне значення середньогалузевого показника, запропоновано різні варіанти визначення привласнених значень при $\beta > 0$ та $\beta \leq 0$. При визначенні привласненого значення для рентабельності власного капіталу для порівняння пропонується використовувати альтернативну дохідність по депозитах d (як мінімум бажаної рентабельності) та рівень інфляції I_i (як найменш допустимий рівень). Привласнення значення для показника чистої рентабельності підприємства здійснюється, виходячи з бажаного результату для промислових підприємств рівного 20% та можливості отримання від'ємного значення показника.

Спірним є норматив коефіцієнта покриття. Значення рівне 1,5, вважається достатнім для забезпечення високого рівня ліквідності [9], хоча в багатьох джерелах норматив цього показника встановлюється на рівні 2,0. З іншого боку, при аналізі фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств достатнім вважається значення показника > 1 [6].

Виходячи з отриманих результатів загального інтегрального показника, визначається фінансовий стан підприємства, що аналізується (рисунок). Чим ближче значення показника наближається до 1, тим більш фінансово стійким є підприємство. І навпаки, чим ближче значення наближається до нуля, тим гірший фінансовий стан. При $I=1$ досягається абсолютно стійкий фінансовий стан, при якому банкрутство найближчим часом не загрожує. При $I=0$ підприємство являється потенційним банкрутом. Така оцінка фінансового стану підприємства застосовується з метою встановлення близькості підприємства до банкрутства і має особливе значення при проведенні у динаміці.

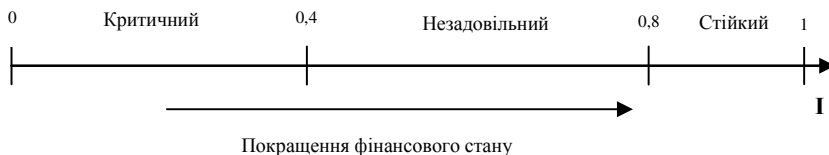

Рисунок. Визначення фінансового стану підприємства залежно від значення загального інтегрального показника

Бланк І.А. [4, С. 293] серед масштабів кризового фінансового стану підприємства виокремлює наступні:

- легка фінансова криза;
- глибока фінансова криза;
- фінансова катастрофа.

У випадку, коли значення загального інтегрального показника рівне 1, фінансовий стан підприємства характеризується як абсолютно стійкий, коли його діяльності банкрутство не загрожує. Легка фінансова криза – це характеристика стійкого фінансового стану, коли з метою уникнення в майбутньому можливого банкрутства необхідно нормалізувати діяльність підприємства, виключити вплив негативних факторів (значення I в межах $[0,8;1)$). При $I > 0,9$ фінансовий стан оцінюється як наблизений до абсолютно стійкого. Якщо отримане значення загального інтегрального показника належить проміжку $(0,4;0,8)$, то фінансовий стан підприємства визначається як незадовільний (глибока фінансова криза) і характеризується високою ймовірністю банкрутства та необхідністю вжиття заходів із запобігання кризи, повністю використовуючи внутрішні механізми фінансової стабілізації, пошук та вжиття ефективних санаційних заходів. При $0,5 > I > 0,4$ незадовільний фінансовий стан оцінюється як наблизений до критичного, а при $0,7 > I > 0,8$ – як наблизений до стійкого. Критичний фінансовий стан відповідає фінансовій катастрофі та характеризується значенням загального інтегрального показника, не більшим за 0,4. При значенні $0,3 > I > 0,4$ критичний фінансовий стан оцінюється як наблизений до незадовільного. Підприємство знаходиться на межі банкрутства. Для його уникнення необхідно терміново розробити і впровадити ефективні санаційні заходи. В разі невдалого впровадження підприємству загрожує ліквідація.

Таким чином, запропонована методика розрахунку інтегрального показника фінансового стану дозволить комплексно проаналізувати фінансовий стан промислового підприємства, оцінити його в динаміці за єдиною шкалою та визначити ступінь близькості підприємства до можливого банкрутства. Перспективними подальшими дослідженнями у даному напрямку є розробка методики, що ґрунтується на синтезі підходів, включає запропонований в наведеній статті інтегральний показник та дозволяє враховувати специфіку галузі діяльності підприємства.

1. Чумаченко М. Г. Економічна модель оцінки ймовірності банкрутства українських підприємств / М. Г.Чумаченко, О. В.Мажура // Економіка та держава. – 2005. – № 3. – С. 34-41. 2. Черняк О. І. Виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та можливого його банкрутства // О. І. Черняк, О. В. Крехівський, В. О. Монаков, Д. В. Ящук // Статистика України. – 2003. – № 4. – С. 87-94. 3. Шмидт Ю. Д. Экспресс-

диагностика ситуацій на підприємстві промисловості / Ю. Д. Шмидт // Проблемы прогнозирования. – 2007. – № 6. – С. 108-118. **4.** Бланк И. А. Основы финансового менеджмента / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр-Эльга, 1999. – 511 с. **5.** Курошева Г. М. Теория антикризисного управления предприятием: уч. пособие / Г. М. Курошева. – СПб. : Речь, 2002. – 372 с. **6.** Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства від 17.01.2001 р. № 10: за станом на 1 жовт. 2009 р. [Електронний ресурс] / Міністерство економіки України. – Режим доступу: URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v_451800-01. **7.** Панасенко Л. І. Фінансова звітність як інформаційна база стратегічного аналізу та контролінгу / Л. І. Панасенко // Вісник Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. Економіка. – 2001. – Випуск 51. – С. 56-60. **8.** Андрушак Є. М. Діагностика банкрутства українських підприємств / Є. М. Андрушак // Фінанси України. – 2004. – № 9. – С. 118-124. **9.** Івженко А. С. Основні напрямки удосконалення механізму санації підприємств за сучасних економічних умов / А. С. Івженко // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 4. – С. 142-148.

Рецензент: д.е.н., професор Лазаришина І. Д. (НУВГП)